

Är nya sätt att sammanfatta
utbildningsvetenskaplig forskning bättre än
traditionella? Epistemologiska och politiska
aspekter av en pågående kontrovers

Ingemar Bohlin

Sociologiska institutionen

Göteborgs universitet

Detta anförande

- Hur olika sätt att sammanfatta forskningsresultat har hamnat på den utbildningsvetenskapliga agendan
- Hur debatten om format som kan användas för denna uppgift har sett ut
- Slutsatser och rekommendationer

Traditionella sätt att sammanfatta forskning

- I nästan varje publikation: för att ge bakgrund och sammanhang, och för att legitimera studien ifråga
 - Kumulativitet
- I avhandlingar
- I ansökningar om projektmedel
- Som översiktsartiklar i tidskrifter och årsböcker
- Behovet av sammanfattningar är uppenbart – men krävs någon *metod*?

Framväxten av metaanalys och systematiska översikter

- Informationsexplosionen
- Metaanalys lanserades inom kvantitativ utbildningsvetenskap/psykologi 1976
 - Systematisk litteratursökning
 - Effektstorlek
- Traditionella översikter avfärdades som “narrativa” och “informella”
- Formalisering
- Handböcker

Framväxten av metaanalys och systematiska översikter

- På 1980-talet började medicinare använda samma teknik
- I början av 1990-talet vidareutvecklades den till systematiska översikter
 - Ett mer generellt format, som ofta inbegriper metaanalyser
- Samtidigt lanserades konceptet *Evidensbaserad medicin*, vars syfte är att överbrygga klyftan mellan forskning och praktik

Översikter av utbildningsvetenskaplig forskning

- Utbildningssektorn berördes tidigt av evidensrörelsen
- Krav har ställts på tillförlitliga översikter av relevant forskning av god kvalitet
 - För att praktikers behov av kunskap ska kunna tillgodoses
 - Liksom beslutsfattares

Översikter av utbildningsvetenskaplig forskning

- Genren kunskapsöversikter
 - Har vuxit kraftigt i omfattning
 - Skolverket, UVK, Skolinspektionen
 - Ett format med diffusa konturer
 - Kan vara ambitiösa och mycket väl genomförda, och tycks ofta fylla en viktig funktion
 - Men variationen är stor, och översikterna brukar ej vara formaliserade i nämnvärd grad

Översikter av utbildningsvetenskaplig forskning

- Kännetecknande för metaanalys och systematiska översikter är tvärtom en långt driven formalisering
- Explicita och transparenta steg:
 - Frågeställning
 - Sökstrategier
 - Inklusions- och exklusionskriterier
 - Kriterier för studiers kvalitet
 - Extraktion av data
 - Syntes

Organisatorisk struktur: ett exempel

- EPPI-Centre, University of London
- Kurser ges om hur en systematisk översikt genomförs
- Ett bibliotek av översikter byggs upp
- Kvalitativa studier ingår i översikterna
- Översikterna utarbetas av grupper bestående av forskare från olika lärosäten
- Arbetet brukar ledas av personal från EPPI-Centre

Skarpa reaktioner

- Maggie MacLure, Clarity bordering on stupidity. *Journal of Education Policy* 20, 2005, 393-416
- Den metodologi som tillämpas i systematiska översikter är en teknologi för underkastelse: akademisk praktik skall disciplineras
- Det som sker i människors huvuden - när man läser, skriver, tänker och tolkar - regleras och kontrolleras
- Akademiskt omdöme ersätts av regelföljande

Skarpa reaktioner

- Martyn Hammersley, On 'systematic' reviews of research literature. *British Educational Research Journal* 27, 2001, 543-54
- Om processer reduceras till procedurer trots att de inte kan "proceduraliseras" blir resultatet förvrängning
- Underförstått:
 - Inom många områden fyller formella procedurer en legitim funktion
 - Men synteser av kvalitativa studier tillhör inte dessa områden

Skarpa reaktioner

- MacLures och Hammersleys kritik har mycket gemensamt med den som på 1970-talet riktades mot den kvantitativa traditionens frammarsch
- Kritiken reser en barriär mot ett nytt försök att tvinga på kvalitativa forskare ett i grunden kvantitativt format
- Professionellt omdöme kontra styrning uppifrån
- I Sverige: Ann-Carita Evaldsson och Claes Nilholm, *Pedagogisk forskning i Sverige* 2009

En annan hållning

- Heder åt MacLure och Hammersley
- Men mycket tyder på att situationen är mer komplicerad
- Priset för att avvisa varje ansats att formalisera översikter är högt

Metoder för syntes av kvalitativa resultat

- Även denna utveckling inleddes inom utbildningsvetenskap
- George Noblit & Dwight Hare, *Meta-Ethnography: Synthesizing Qualitative Studies*, 1988
 - Inspiration från meta-analys
 - Kumulativitet
 - Men en skarp avgränsning gentemot den kvantitativa traditionen
 - Övergripande målsättning: metoder för syntes krävs som ej förvränger studiernas innebörd och kontext

Metoder för syntes av kvalitativa resultat

- Sedan mitten av 90-talet har en omfattande metodologisk diskussion förts
 - Dels inom omvårdnadsforskning
 - Dels inom utbildningsvetenskap
- Två bra ingångar:
 - Margarete Sandelowski & Julie Barroso, *Handbook for synthesizing qualitative research*, 2007
 - Claire Howell Major & Maggi Savin-Baden, *Introduction to qualitative research synthesis*, 2010

Metoder för syntes av kvalitativa resultat

- En viss konsensus
 - Betoning på tolkning
 - “Interpretive” syntes, inte aggregativ
 - En iterativ process
 - Ingen hierarki av studiedesigns
- I många andra frågor intas olika hållningar
 - Bör översikter vara heltäckande?
 - Meta-etnografi eller grounded theory?
 - I vilken mån bör stringens och reproducerbarhet eftersträvas?

Ett mönster i denna utveckling

- En metodologi är i färd att ta form
 - Här är det dock inte fråga om regelsystem som påtvingas forskarna uppifrån
 - Vägledning efterfrågas
 - Alla är överens om att området är svårt: aktörerna vill ta del av erfarna kollegers tankar
- I denna process etableras gradvis principer och kriterier: ett mått av formalisering
- Detta är kännetecknande för all metodologisk utveckling

Åter till Hammersley

- I en artikel från 2005 tycks Hammersley dela denna uppfattning
 - Explicita regler kan konsolidera vad man har lärt sig genom erfarenhet, och kan möjliggöra kritisk utvärdering
 - Alternativen är inte extern kontroll via explicita metodologiska regler eller fullständig individuell autonomi
 - Vad som behövs är autonomi inom ramen för riktlinjer som representerar tidigare lärdomar

Slutsats nr 1

- Såväl forskare som praktiker och beslutsfattare har behov av goda översikter av aktuell utbildningsvetenskaplig forskning. Frågan om vilka format som är lämpliga för olika syften förtjänar större uppmärksamhet

Slutsats nr 2

- Inom detta område, liksom många andra, måste ett utrymme för professionellt omdöme värnas – men inte genom att explicita metoder *som sådana* avvisas

Slutsats nr 3

- Formatet “kunskapsöversikt” fyller uppenbarligen en funktion, men bygger på vaga och implicita antaganden. En större tydlighet om ramar, målsättningar och metoder vore välkommen

Slutsats nr 4

- Internationellt pågår en livaktig diskussion om metoder för syntes av kvalitativa studier. Svenska utbildningsforskare har all anledning att ta del av denna diskussion